

УДК 94(477.8)''1918/1919'':355.311.1.082(477.83/87-87)-047.44
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2023.24.4044>

КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ ОФІЦЕРІВ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ НЕУКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Олег СТЕЦИШИН

Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра новітньої історії України імені Михайла Грушевського
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: olehstecyshyn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7088-8728

На основі документів архівних установ України, Польщі, Чехії, Австрії узагальнено інформацію про військовиків неукраїнського походження – колишніх офіцерів цісарсько-королівської армії Австро-Угорщини і Російської імператорської армії, які після Листопадового чину 1 листопада 1918 року перейшли на військову службу до збройних сил ЗУНР.

Проведено просопографічний аналіз, зокрема, національного складу цих офіцерів-“чужинців”, їхнього територіального і соціального походження, віку, освітнього рівня, а також військових звань до початку служби в Галицькій армії та після її завершення. На основі здобутих даних створено колективну біографію старшин-іноземців галицького війська, котрі допомагали українцям в їхніх державницьких змаганнях.

Ключові слова: ЗУНР, Україна, Галичина, Галицька армія, Українська революція.

В історії Західноукраїнської Народної Республіки (1 листопада 1918–15 березня 1923) та її збройних сил – Галицької армії ще не бракує малодосліджених тем. Одна з таких – питання появи та обставини служби в українському війську вояків неукраїнського походження. Цю проблематику частково порушено у роботах таких дослідників Перших визвольних змагань, як М. Литвин, К. Науменко, Л. Шанковський, О. Ключенко, Я. Тинченко та інші, однак комплексно її майже не вивчали.

Водночас чимала джерельна база дає змогу доволі докладно дослідити зазначену тему. Серед документів, які стали об'єктом нашого вивчення, були різноманітні офіцерські списки, евіденційні листи (особові справи), “предлоги до йменування” (подання на присвоєння військових звань), списки особового складу, накази Начальної команди Галицької армії (НКГА), а також накази і розпорядження командування корпусів, бригад та окремих частин ГА та ін.

У цій статті ми спробуємо створити колективну біографію офіцерів-неукраїнців (або, як їх у той час ще називали, “чужинців”) у лавах Галицької армії.

Для повнішого уявлення про те, ким були ці люди, ми проаналізували їхні біографічні дані. При цьому використали просопографічні методи пошуку та узагальнення персональної інформації щодо цих осіб.

Об'єктом нашого вивчення стали відомості щодо національного, територіального і соціального походження офіцерів-неукраїнців, їхнього віку,

військових звань, місць попередньої служби в арміях Австро-Угорщини і Російської імперії, перебіг служби в ГА тощо.

За наявними джерельними матеріалами, які зберігаються в архівних установах Києва, Львова, Варшави, Праги, Відня, автору вдалося ідентифікувати 692 неукраїнських старшин галицького війська. На жаль, з огляду на те, що чимало тогочасних документів особистого характеру з різних причин втрачено, не маємо повних біографічних даних багатьох із цих військовиків.

Так, ми володіємо даними про військові звання 684 осіб (98,8% загального числа), про місце народження – 582 (84%), про рік народження – 401 (58%). За іншими параметрами, як-от військова освіта чи військова спеціалізація, інформації менше. Такий масив даних, проте, достатній, щоб сформувати доволі цілісний колективний портрет галицьких старшин-“чужинців”.

Національний склад. Найчисленніше представництво неукраїнців в офіцерському складі ГА належало євреям (267 осіб, або 38,5%), німцям (211 – 30,5%), австрійцям (98 – 14,2%), росіянам (62 – 9%) і чехам (17 – 2,5%). Також у складі війська бачимо 10 поляків, 7 італійців, 6 хорватів, 5 угорців, 3 румунів, 2 осетинів, 1 серба, 1 хорвата, 1 естонця, 1 білоруса (“литвина”).

Джерельна база дослідження дає підстави твердити, що в ГА, яка була створена для захисту західноукраїнської держави від польських формувань, служили й етнічні поляки (як і українці у Війську Польському чи інших польських силових структурах)¹. Поручник УСС Григорій Трух у своїх спогадах згадував про п'ятьох поляків – учасників Листопадового зриву, які разом із українськими вояками брали участь у захопленні влади у Львові².

Служили поляки і в небойових частинах ГА. Зокрема, у переліку 46 військовиків інтендатури Золочівської окружної військової команди навесні 1919 р. було 5 десятників і старших десятників польської національності³.

Певна річ, не всі офіцери польського походження з'явилися в українському війську з власної волі й не завжди з ідейних міркувань. Можна припустити, що деякі з них – наприклад, жителі Станиславщини чи Тернопілля, віддалених від лінії фронту, – просто працевлаштовувалися в українське військо як військові спеціалісти.

Деяких поляків мобілізували в ГА разом з українцями. Так, у польських джерелах розповідається про факти рекрутування українською владою громадян ЗУНР польської національності та про їхній опір цій “бранці”⁴.

¹ “Sejm ustawodawczy”, *Monitor Polski*, № 134 (1919), 3.: Analiza sytuacji w środowisku ukraińskim, ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 449, арк. 91.

² Михайло Гуцуляк, *Перший листопад 1918 року на західних землях України*. (Київ: Либідь, 1993), 90.

³ Особисті листки про підстаршин, Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОУ України), ф. 2188, оп. 1, спр. 146, арк. 1–47.

⁴ *Kościół rzymskokatolicki i Polacy w Małopolsce Wschodniej podczas wojny ukraińsko-polskiej 1918–1919*, (Lwów; Kraków: Wydawnictwo Bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej ob. łac., 2012), I, 428, 432.

Серед тих, кого у листопаді-грудні 1918 р. забрано до лав галицького війська, були польські мешканці сіл Білка-Шляхетська і Білка-Королівська, що в околицях Львова. Відомо, що багато з них служили в Чортківському курені ГА, в котрому, як свідчать джерела, загалом було чимало вояків польської національності⁵.

Відомий випадок, коли у березні 1919 р. на бік ГА перейшов вахмістр польських уланів на прізвище Ціпс. За це у березні 1922 р. польський військовий суд ухвалив йому смертний вирок, який згодом, з огляду на амністію, замінили 10 роками в'язниці⁶. Однак у таких випадках йдеться все-таки не про офіцерів, а про, вживаючи сучасної термінології, військовослужбовців рядового і сержантського складу, чия служба в ГА не є темою нашого дослідження.

Регіональне походження. У територіальному плані цих старшин згруповано за такими регіонами: Галичина (в адміністративних межах сучасних Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей), Буковина (Чернівецьчина), Наддніпрянщина (українські землі у складі колишньої Російської імперії), а також сучасні Австрія, Чехія, Польща, Угорщина, Румунія, Хорватія, Боснія, Італія, Молдова, Словенія, Словаччина, Росія та ін.

Результати підрахунку доступних нам даних мають такий вигляд: Галичина “делегувала” в ГА щонайменше 268 офіцерів-неукраїнців, або 38,6% загальної кількості (в т. ч. Львівщина – 108 (15,5%), Тернопільщина – 105 (15,1%), Івано-Франківщина – 55 (7,95%), далі йдуть Чехія – 84 (12,15%), Австрія – 82 (11,9%), Буковина – 42 (6,1%), Польща – 27 (3,9%), Наддніпрянська Україна – 21 (3%), Росія – 12 (1,7%), Румунія – 11 (1,6%), Боснія і Словаччина – по 6, Хорватія – 5, Італія – 4, Угорщина – 3, Молдова і Латвія – по 2.

Серед міст, звідки походили старшини-“чужинці”, незаперечний лідер – столиця Австрії. Нам відомо щонайменше про 58 галицьких офіцерів-віденців. Далі йдуть Тернопіль і Львів – по 29, Чернівці – 23, Станіслав – 19, Коломия – 11, Стрий, Перемишль (Польща) – по 9, Броди – 8, Прага (Чехія) – 7, Бережани – 6, Київ, Збараж, Самбір і Тешин (Чехія) – по 5, Золочів, Бучач, Підгайці, Садгора, Тереховля, Хеб і Годонін (обидва – Чехія) – по 4, Трієст (Італія), Кошиці (Словаччина), Опава, Фрідек-Містек (обидва – Чехія), Озерна, Чортків, Рогатин, Журавно, Мужилівичі, Никонковичі – по 3.

Вік. Датою відліку, стосовно якої визначатимемо вікові параметри 694 “чужинців”, які вступили на службу в ГА, вважатимемо день проголошення у Львові Української держави, тобто 1 листопада 1918 року.

Найчисленнішою є група офіцерів, народжених у 1890–1894 рр., – 146 особи (36,1%). Далі йдуть уродженці 1895–1899 рр. – 101 (25,75%) і 1885–1889 рр. – 71 (17,9%) старшина відповідно. 29 осіб (7,3%) народилися у проміжку між 1880 і 1884 рр., 39 (9,8%) – у 1870-х рр. В інших часових проміжках – у 1850-ті, 1860-ті та 1900–1901 рр. – народилося менше десяти осіб.

⁵ Protokół przesłuchania, ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 691, арк. 9–10.

⁶ “За службу в українській армії”, *Громадський вісник*, ч. 21 (1922), 3.

Найстаршими з-поміж офіцерів-іноземців Галицької армії були 63-річний Роберт Бенеш, 60-річний Франц Каммер та 56-річний Ярослав Восотка фон Гельдентрой. А наймолодшими були 17-річний Іван Руменович (1901 р. н.), 18-річні Адольф Бардах, Отгмар Верба, Йозеф Кранц та Альберт-Фелікс Шепарович (усі 1900 р. н.), а також на рік старші Ганс Біндач, Яків Вайнгаммер, Карл Вінклер, Еміль Гавке, Натан Гросскопф, Герман Рілінг, Рудольф Чанцкі, Фелікс Леманн, Франц Майн, Едгар Моргенштерн, Йоганн Роттнігт та Франц Шпіллер (усі – 1899 р. н.).

Звання. Більшість “чужинців”, які вступили до збройних сил ЗУНР (ЗО УНР), на час свого приєднання до ГА були офіцерами молодшого (77,2%) і середнього (15,85%) складу. Зокрема, серед них було 236 четарів, 194 поручники, 90 сотників та 20 отаманів. Ще 104 військовики на початку галицького етапу своєї служби були хорунжими, 7 – підхорунжими, а 1 – старшим десятником.

Також до лав ГА вступили 15 підполковників, 14 полковників і 2 генерал-хорунжі неукраїнського походження (обидва – росіяни з походження). Військове звання ще 8 старшин ГА, які проходять за архівними документами чи згадуються у мемуарах, поки що встановити не вдалося.

На завершальному етапі своєї служби в галицькому війську серед “чужинців” було 54 хорунжі, 186 четарів, 232 поручники, 131 сотник, 38 отаманів, 18 підполковників, 20 полковників, а також 5 осіб з генеральським званням: 2 генерал-хорунжі, або генеральні хорунжі армії УНР (Греков і Генбачов) і 3 генерал-четарі (Кравс, Ціріц і Вольф).

Найбільше підвищення у званні було в Йоганна Клеє (Кле), який вступив до західноукраїнського війська у званні фенріха австрійської армії, тобто хорунжого, і дослужився до отамана ГА. Три звання почергово дістав у ГА майор австрійської армії Арнольд Вольф, який дослужився до генерал-хорунжого.

Військова спеціалізація. 86 з відомих нам офіцерів-неукраїнців служили в піхотних частинах, 64 – в артилерії, 30 – у Летунському відділі і Повітроплавному дивізіоні, 25 – у штабах різного рівня – від Начальної команди Галицької армії і до штабу підрозділу, 19 – були залізничниками, 18 – кіннотниками, 9 – саперами, 7 – жандармами. Чимало офіцерів неукраїнського походження служили в окружних військових командах (ОВК) різних регіонів ЗУНР (ЗО УНР).

Так, у квітні 1919 р. із 173 службовців Стрийської ОВК 46 були “чужинцями” (18 німців, 15 євреїв, 11 австрійців, італієць і поляк), або 26,6% всього особового складу. Із 144 членів Окружної військової команди в Тернополі 23 (16%) були з походження євреї і 5 (3,5%) – німці, тобто кожен п’ятий службовець цієї ОВК був неукраїнець. Водночас у Самбірській ОВК таких старшин було всього 4 (чех, німець і 2 євреї) з 48-ми. Це 8,3% загального числа⁷.

⁷ Спис старшин військового округу Тернопіль після зар. ДСВС, ЦДАВОУ України, ф. 2188, оп. 1, спр. 59, арк. 21–31, 33–39, 52–55.

У галицькому війську також служили 47 санітарів-“чужинців”, 38 лікарів, 23 рахункові старшини, 22 військові інженери, 19 ветеринарів, 19 аптекарів та ін. Крім них, у ГА були тирольські стрільці, фельд’єгері, інтенданти, канцеляристи і навіть моряки. З-поміж останніх, зокрема, можна згадати хорвата С. Руменовича, який закінчив Академію військового флоту в м. Фіума (нині – м. Рієка, Хорватія)⁸.

252 з цих офіцерів вступило в галицьке військо у перші два місяці після Листопадового зриву. 70 з них зробили це вже 1 листопада 1918 року. Загалом у листопаді до лав збройних сил ЗУНР приєдналися 175 іноземців, у грудні – 71. Щодо ще шістьох осіб ми не знаємо точно місяця.

Перше місце служби в ГА. Той обсяг даних, якими ми володіємо, свідчить, що під час вступу неукраїнських старшин до лав збройних сил ЗУНР (ЗО УНР) їх рівномірно розподіляли по всіх армійських корпусах. Ми маємо інформацію про перше місце служби 173 осіб. Із них 54 “чужинці” почали свою службу в першому Галицькому корпусі, 53 – у другому, 63 – у третьому і 3 – у четвертому корпусах ГА.

Найбільше офіцерів-неукраїнців було в 7-й Стрийській бригаді – ми знаємо принаймні про 19 таких випадків. Серед них командир цієї частини А. Бізанц і начальник штабу С. Байгерт. Найменше – по декілька осіб – було в 3-ій, 9-ій, 10-ій і 21-й бригадах.

Втім брак такої інформації щодо значної частини офіцерів, а також практика кадрової міграції (призначення) їх з однієї військової частини в іншу не дають змоги робити більш категоричні висновки щодо бригадної належності цієї категорії військовиків.

Місце попередньої служби. Можемо також приблизно встановити, з яких підрозділів армії Австро-Угорщини погодилося служити в ГА найбільше офіцерів. На жаль, через брак матеріалів не можемо цього зробити стосовно офіцерів колишньої царської армії Росії.

Аналіз доступних нам відомостей дає підстави твердити, що особливо багато офіцерів неукраїнського походження західноукраїнському війську дали австрійські стрілецькі та піхотні частини, що були дислоковані та формувалися на території Буковини і Галичини.

Зокрема, найбільше “чужинців” прийшло в ГА з полків 95-го (місце формування та дислокації Львів–Станіслав–Чортків) – мінімум 21 особа та 15-го (Тернопіль) – 18. Далі йдуть Залізничний полк (Корнойбург) – 17 старшин, 24-й (Львів–Коломия–Відень) – 16, 41-й (Чернівці) – 14, 35-й (Золочів) і 36-й (Коломия) – по 11, 80-й (Львів–Золочів) – 10, 55-й (Бережани–Львів–Великі Мости) – 8, 19-й (Львів), 20-й (Станіслав) і 89-й (Ярослав–Городок–Рава-Руська) – по 7 і по 6 – з 22-го (Чернівці) та 77-го (Самбір–Перемишль) полків. Усі ці частини були піхотними, крім, зрозуміло, Залізничного, а також 19-го, 20-го, 22-го, 35-го і 36-го стрілецьких полків.

⁸ *Rangliste der k. u. k. Kriegsmarine*, (Wien: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1918), 50.

У ГА служило щонайменше 5 офіцерів-неукраїнців із 1-го полку важкої артилерії (Краків), 4 – з 58-го (Станіслав – Заліщики) піхотного полку, 3 – із 3-го (Тешин), 9-го (Перемишль Стрий–Радимно), 10-го (Перемишль), 22-го (Мостар), 30-го (Львів), 49-го (Брно–Сараєво–Санкт-Пельтен) піхотних полків, а також із 12-го полку польової артилерії (Будапешт). Нам відомо і про 10 військових пілотів ГА, які до цього служили разом у 2-му Подільському авіадивізіоні війська Української держави. Всі вони були вихідцями з колишньої російської армії.

Водночас, зауважимо, даних про місце попередньої служби “чужинців” назагал мало.

Як же ж під час і після Листопадового чину відбувався перехід австрійського офіцера до лав війська молодій західноукраїнської держави? Відповідь на це запитання дають джерела. Так, у полковому архіві Першого піхотного полку імені князя Лева, що на початку листопада 1918 року був сформований у Львові на базі 15-го піхотного полку Австро-Угорщини, зберігся наказ його тодішнього команданта Микитки. У ньому, зокрема, йдеться і про колишніх офіцерів цісарсько-королівської армії, готових приєднатися до галицького війська: “Хто би хотів в наші ряди вступити, нехай зголоситься в полковій канцелярії, по записязі дістане заняті і удержані”. Тобто добровольцеві досить було заявити про своє бажання стати на захист ЗУНР, скласти присягу, щоб обійняти посаду і одержати оклад⁹.

Про настрої тодішнього австрійського вояцтва читаємо у дописі проурядової газети “Черновіцер альгемайне цайтунг” у числі від 3 листопада 1918 р. “О 12-й годині вчора зібралися разом військовики 41-го піхотного полку і 22-го полку ландверу, щоб з’ясувати поточну ситуацію. Наголошувалося на хворобливому вигляді солдатів, які перебувають у казармах і хочуть повернутися до себе на батьківщину. Немає порядку, немає дисципліни в наших оборонних рядах. Хоча кожен одягнутий так, немов позує для державного часопису. Вже цього досить, щоб сказати державі “дякую”¹⁰.

Цікавою видалася дорога, яка привела у галицьке військо уродженця Львова Ганса Коха (у майбутньому відомого історика). У 1917 р. 35-й Золочівський полк, де він служив ад’ютантом командира, передислоковано на територію України. Після Листопадового чину солдати-українці вирішили повернутися з Наддніпрянщини в Галичину, однак на допомогу батьківщині, що воює, їх повів не командир полку, чех за національністю, а молодий офіцер Кох. Він щасливо повернув солдатів до Золочева, у підпорядкування своєму недавньому однополчанину – сотникові Г. Стефаніву¹¹.

Освіта. Відомостей про освітній рівень офіцерів-неукраїнців найменше. В архівних документах ГА чи мемуарній літературі здебільшого не розповідається,

⁹ Приказ з дня 9 падолиста 1918, ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1474, арк. 13.

¹⁰ “Auflösung der Bukowiner Kader”, *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, Nr 380 (1918), 1.

¹¹ “Ганс Кох”, *Свобода*, ч. 60 (1954), 3.

де навчалися офіцери. Про це є повідомлення лише в джерелах біографічного характеру або в анкетах, яких в архівах збереглося мало.

Отже, вищу і середню спеціалізовану військову освіту (кадетські та офіцерські школи, військові академії) мали 60 офіцерів, з яких 26 здобули повну або незакінчену вищу освіту.

З'ясовано, що деякі з офіцерів до свого приходу в ГА разом навчалися у військових закладах Австро-Угорщини – Терезіанській академії у Вінер-Нойштадті, Технічній академії в Медлінгу та ін. Зокрема, у переліку випускників Терезіанської академії 1918 р. бачимо Ф. Шепаровича, Й. Біндача і Р. Чанські¹², 1916 р. інженерний відділ академії у віденському передмісті Медлінгу закінчили Р. Ярій та Е. Шобер¹³, 1915-го разом вищу військову освіту здобули А. Біндер і Р. Мар (Вінер-Нойштадт), а також Ф. Матесич та К. Жураковський (Медлінг, відповідно артилерійський і інженерний відділи)¹⁴.

Однак можна з певністю сказати, що насправді таких старшин було набагато більше (зокрема, серед численних медиків, штабістів тощо) і число їх може сягати щонайменше кількості осіб, проте документально підтвердити це ми не можемо через брак даних.

Соціальний статус. Джерела дають підстави твердити, що західноукраїнську державність допомагали захищати офіцери – вихідці не тільки із середовища селянства, робітництва та міщанства, але й з аристократичних родин Європи. Вони разом із нечисленними західноукраїнськими аристократами баронами Миколаєм Васильком (експосол парламенту Австро-Угорщини, представник ЗУНР у Відні), Казимиром Гужковським та іншими представниками шляхетського стану Галичини і Буковини також зробили свій внесок у розбудову молоді Української держави.

Серед них, зокрема, були Гуго фон Тарночі Шпрінгербергер (у 1918-му мав 23 роки), Вольфганг Вальтер фон Вальтершталь (32), Гайнріх фон Міттер (48), Йозеф Папп де Яноші (43), барони Антон Франц фон Масов (27), Герман фон Рілінг (19) та Карл Штіпшціц фон Тернава (35), графи брати Стефан (20) і Іван (17) Руменовичі де Ензирана.

Варто згадати і представника славетної династії, ерцгерцога Вільгельма Габсбурга. Згідно з деякими документами, влада ЗУНР призначила його відповідальним за українсько-румунське прикордоння, однак насправді в ГА ерцгерцог не воював, що, правда, не завадило йому, як ветеранові ГА, влітку 1920 року отримувати фінансову допомогу в посольстві ЗУНР у Відні¹⁵.

Родинні зв'язки. Деякі з “чужинців” вступали до західноукраїнського війська цілими родинами. Зокрема, однострої УГА вдягли брати Густав, Жигмонт і Фердинанд Лянги та їхні сестри канцеляристки Емілія і Кароліна зі Стрийщини.

¹² “Amtlicher Teil”, *Wiener Zeitung*, № 187 (1918), 4.

¹³ *Ibid.*, № 188 (1916), 7.

¹⁴ *Ibid.*, № 190 (1915), 4–5.

¹⁵ Олег Стецишин, *Ландскнехти Галицької армії*. (Львів: Часопис, 2012), 90.

У списках старшин Галицькій армії бачимо й інших офіцерів-неукраїнців, пов'язаних родинними зв'язками. Так, у ГА служили Еміль та Карл Бранднери (уродженці м. Опава, Чехія), Франц та Фрідріх Матесичі з боснійського міста Баня-Лука, Антон та Людвиг Штайнбахи з м. Бережани (Тернопільська область), Валеріан, Северин і Йоган Байгерти з с. Мужилівці, що на Львівщині, Адольф і Йосиф Шапіро та Соломон і Леон Ляймберги з Тернопільщини, віденці Едмунд і Альберт-Фелікс Шепаровичі. Можна було б назвати тут і пражан Ервіна, Людвіга і Ріхарда Шоберів, однак документів, котрі б свідчили про їхню родинну спорідненість, ми не маємо¹⁶.

Участь колоністів. Серед галицьких німців, що служили в ГА, бачимо багатьох вихідців із німецьких поселень, які на той час були на території регіону. Джерела повідомляють про уродженців колоній Гартфельд (Клєс), Дорнфельд (Бехтльоф, Бізанц), Мюнхенталь (брати Байгерти), Райхенбах (Шльоссер), Казимирівка (Вайнгаймер) та інших.

Потрапляння у полон. Деякі з вояків-іноземців галицького війська потрапили у неволю до ворога, причому щонайменше з п'ятьма з них (К. Арію, Ф. Леманном, Ф. Лянгом, В. Льобковіцем та І. Шарфом) це ставалося двічі, а з Д. Шмерлером – тричі.

Варто зауважити, що період, протягом якого ГА проводила активні бойові дії, хронологічно треба розділити на два етапи. Перший (1 листопада 1918–16 липня 1919) – це час українсько-польського протистояння за територію Західно-української Народної Республіки. Другий (16 липня 1919 – квітень 1920) – стосується періоду перебування збройних сил ЗУНР (ЗО УНР) на Великій Україні.

Протягом другого періоду Галицька армія почергово вела бойові дії з білогвардійським і більшовицьким військами, наприкінці 1919 – на початку 1920 р. увійшла в союзні відносини спершу зі збройними силами Півдня Росії (ЗСПР), а потім – з Червоною армією. Завершився цей другий етап спробою більшості галицьких частин возз'єднатися з Дієвою армією УНР, що, втім, призвело до того, що у польський полон потрапило кілька тисяч вояків УГА.

У таборах у Фридрихівці, Ялівці і Тухолі, де перебували ці військовики, було й чимало іноземців. Аналіз доступної нам інформації свідчить, що у вказані два періоди у польський полон потрапило щонайменше 59 галицьких офіцерів-неукраїнців. Із них лише у 1918–1919 рр. – 30 осіб¹⁷, у 1920 р. – 33¹⁸. Ще четверо (К. Арію, Ф. Лянг, Ф. Леманн і І. Шарф) побували у польській неволі в обидва вказані періоди. Уродженець Коломиї Д. Шмерлер у 1919–1920 рр. тричі потрапляв до рук ворогів: до поляків, румунів і більшовиків.

¹⁶ Олег Стецишин, *Ландскнехти Галицької армії*, 314–438.

¹⁷ *Спис офіцерів*, Центральний державний історичний архів України м. Львів (далі – ЦДАУ у Львові), ф. 581, оп. 2, спр.199, арк. 1–16.

¹⁸ Омелян Вішка, Ігор Срібняк, “Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922)”. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія* (Вип. 4). 2016. № 7, 56–74.

Троє офіцерів-неукраїнців були полонені денікінцями – В. Льобковіц, А. Виметаль і Е. Тавчер. Це сталося під час київської наступальної операції кінця серпня 1919 р., яка привела до захоплення столиці України. Про те, чи потрапляли у полон до ЗСПР іноземці під час інших боїв, у нас інформації немає.

У неволю до більшовиків потрапило щонайменше 32 старшини ГА – неукраїнці з походження. Здебільшого це сталося у квітні 1920 р. – після переходу двох із трьох бригад Червоної Української Галицької армії на бік ДА УНР¹⁹.

Багато з цих офіцерів загинула від рук більшовиків або побувала у концтаборах чи тюрмах. Були вони і поміж 250 галицьких старшин, ув'язнених 1920 р. у таборі в підмосковному місті Кожухові. Зі спогадів колишніх в'язнів цього табору відомо, що там перебували Р. Бенеш, Р. Вотавва, Ф. Дворжак, Є. Кунке, В. Леорда, Г. Лянгер, Е. Рейнфельд, Д. Шмерлер, С. Ісакович, Т. Магерович, С. Ругальтер, Н. Табак, Л. Цукерман, Б. Поніквер та ін. Деякі з них згодом загинули під час транспортування до Архангельська²⁰.

Згадки про галицьких вояків-неукраїнців, котрі поверталися з більшовицького полону, знаходимо в об'ємистій збірці наказів Української перехідної станиці у Відні, яких досі не введено у науковий обіг. Більшість військовиків-утікачів, про яких йдеться в документах Станиці, були українського походження, однак траплялися й іноземці (як офіцери, так “мужва”). Серед них А. Ціммерман, Г. Рілінг, К. Квапіль, Б. Абель, Ф. Матесич, Л. Редлінг, В. Шольц та ін.²¹

Наявна в нас інформація дає підстави твердити, що у складі ГА у 1918–1920 рр., загинуло як мінімум 18 офіцерів неукраїнського походження. Однак при цьому треба врахувати, що нам не вистачає даних щодо багатьох осіб. Зокрема, достеменно не знаємо, хто саме з офіцерів-неукраїнців ГА пішов із життя під час вже згадуваного транспортування в'язнів до концтабору в Архангельську. Отож наведене число очевидно мало б бути більшим.

Ще щонайменше 24 “чужинці” померли під час служби, як правило, внаслідок епідемії тифу. Загалом відома нам кількість померлих і загиблих становить 42 особи²², або 6,5% загального числа неукраїнських старшин галицького війська.

Отже, проаналізувавши національні, територіальні, вікові, освітні та інші персональні дані офіцерів-іноземців Галицької армії, ми склали їхній узагальнений колективний портрет. Це дає змогу своєю чергою скласти цілісне уявлення про те, ким були ці люди, а також зробити суспільний зріз періоду формування збройних сил ЗУНР.

¹⁹ Сергей Волков, *Участники Белого движения в России*. Режим доступу: http://swolkov.org/2_baza_beloe_dvizhenie/2_baza_beloe_dvizhenie_abc-17.htm.

²⁰ Іван Максимчук, *Кожухів. Трагічна доля реєтків УГА*. (Львів: Червона Калина, 1930), 80–81; Ор. Чорногірський. *Український Катин*. № 282 (1951), 2.

²¹ Накази денні від 1.1.1920 до 16.11.1920., Збірник документів Української перехідної станиці. Архів Української церкви святої Варвари у Відні.

²² Стецишин, *Ландскнехти Галицької армії*, 314–438.

COLLECTIVE PORTRAIT OF GALICIAN ARMY OFFICERS OF NON-UKRAINIAN ORIGIN

Oleh STETSYSHYN

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Modern History of Ukraine named after Mykhailo Hrushevskiy
Universytetska str.,1, Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: olehstecyshyn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7088-8728

The article explores the topic of the participation of servicemen of non-Ukrainian origin in the Galician Army (UHA), which constituted the armed forces of the Western Ukrainian People's Republic (ZUNR) from 1918 to 1923. This state was officially established on November 1, 1918, in Lviv, encompassing territories formerly belonging to Austria-Hungary, including the Kingdom of Galicia and Lodomeria, the Duchy of Bukovina, and nominally, a portion of Carpathian Ruthenia.

Immediately following the proclamation of the ZUNR in Lviv, the formation of the Galician army commenced as a means of safeguarding the nascent Ukrainian state. Initially, only individuals of Ukrainian descent were admitted as soldiers and officers. However, it became evident that there were insufficient Ukrainian officers to fulfill all positions within the UHA. Consequently, individuals of diverse nationalities, such as Jews, Germans, Austrians, Czechs, Russians, and others, were subsequently enlisted into the armed forces of the ZUNR.

Throughout its existence, the Galician Army engaged in conflicts with various adversaries, including the Polish Army, the Bolsheviks, and the Russian White Guards. The article undertakes an analysis of these non-Ukrainian servicemen, considering factors such as their numbers, national and territorial origins, ages, educational backgrounds, military specializations, and other relevant parameters. This comprehensive examination enables the construction of a collective biography encompassing all non-Ukrainian officers who served in the military forces of Western Ukraine during this pivotal period.

Keywords: ZUNR, Ukraine, Galicia, Galician army, Ukrainian revolution.

REFERENCES

- “Amtlicher Teil”, *Wiener Zeitung*, № 187 (1918), 4. (in German)
“Amtlicher Teil”, *Wiener Zeitung*, № 188 (1916), 7. (in German)
“Amtlicher Teil”, *Wiener Zeitung*, № 190 (1915), 4–5. (in German)
“Analiza sytuacji w środowisku ukraińskim”, *Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, DALO*, f. 257, op. 1, spr. 449. (in Polish)
“Auflösung der Bukowiner Kader”, *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, Nr 380 (1918), 1. (in German)
Chornohorkyi, Or. “Ukrainskyi Katyn”, *Svoboda*, № 282 (1951), 2. (in Ukrainian)
“Hans Koch”, *Svoboda*, № 60 (1954), 3. (in Ukrainian)
Hutsuliak, Mykhailo, *Pershyy lystopad 1918 roku na zakhidnykh zemliakh Ukrainy*. (Kyiv: Lybid, 1993), 90. (in Ukrainian)
Kościół rzymskokatolicki i Polacy w Małopolsce Wschodniej podczas wojny ukraińsko-polskiej 1918–1919, (Lwów; Kraków: Wydawnictwo Bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej ob. łac., 2012), I, 428, 432. (in Polish)
Maksymchuk, Ivan. *Kozhikhiv. Trahichna dolia reshtkiv UHA*. (Lviv: Chervona Kalyna, 1930), 80–81. (in Ukrainian)
“Nakazy denni vid 1.1.1920 do 16.11.1920”. *Zbirnyk dokumentiv Ukrainskoi perekhidnoi stanytsi. Arkhiv Ukrajinskoi tserkvy sviatoi Varvary u Vidni*. (in Ukrainian)

- Osobysti lystky pro pidstarshyn, Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy, TsDAVO, f. 2188, op. 1, spr. 146. (in Ukrainian)
- Protokół przesłuchania, DALO, f. 257, op. 1, spr. 691. (in Polish)
- “Za sluzhbu v ukrainskii armii”, *Hromadskyi visnyk*, № 21 (1922), 3. (in Ukrainian)
- Prykaz z dnia 9 padolysta 1918, DALO, f. 257, op. 2, spr. 1474. (in Ukrainian)
- “Sejm ustawodawczy”, *Monitor Polski*, № 134 (1919), 3. (in Polish)
- Rangliste der k. u. k. Kriegsmarine*, (Wien: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1918), 50. (in German)
- Spys ofitseriv, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, TsDIAU, m. Lviv, f. 581, op. 2, spr. 199. (in Ukrainian)
- Spys starshyn viiskovoho okruha Ternopil pislia zar. DSVS, *TzDAVO*, f. 2188, op. 1. (in Ukrainian)
- Stetsyshyn, Oleh. *Landsknekhty Halytskoi armii*. (Lviv: Chasopys, 2012), 480. (in Ukrainian)
- Vishka, Omelian, Sribniak, Ihorm “Znakhidka u varshavskii bibliotetsi: spysok polonenykh starshyn UHA v tabori Tukholia (1920–1922)”. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Istorica (Vyp. 4), (2016), 7, 56–74. (in Ukrainian)
- Volkov, Sergei. “Uchastniki Belogo dvizhenija v Rossii”, dustup otrymano: http://swolkov.org/2_baza_beloe_dvizhenie/2_baza_beloe_dvizhenie_abc-17.htm (in Russian)

